

Marcin Chudoba

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0000-0002-1005-9693

Mangi *shōnen* i *shōjo* na polskim rynku wydawniczym w latach 1996–2016

Komiks japoński obecny jest na naszym rynku od 1996 r. Właśnie wtedy, za sprawą Shina Yasudy, powstała w Olecku pierwsza polska oficyna zajmująca się rozpowszechnianiem historyjek obrazkowych z Kraju Kwitnącej Wiśni¹. Debiutanckim tytułem Japonica Polonica Fantastica² była trzytomowa manga *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski* autorstwa Riyoko Ike-dy³. Wraz z upływem czasu na naszym rynku zaczęły powstawać kolejne oficyny wydające komiksy japońskie.

Celem artykułu jest ukazanie rozwoju polskiego rynku mangi w latach 1996–2016 oraz wskazanie czynników, które wpłynęły na jego kształtowanie się. Szczególną uwagę poświęcono dwóm kategoriom związanym z wiekiem i płcią: *shōnen* (dla nastolatków) oraz *shōjo* (dla nastolatek). Wynika to ze wstępnego założenia, że komiksów tego typu publikuje się u nas najwięcej. W jego weryfikacji miały pomóc przeprowadzone analizy ilościowe. Starano się również odpowiedzieć na pytania: Ile mang wydano w Polsce w latach 1996–2016? W którym roku ukazało się ich najwięcej, a w którym najmniej? Jakie kategorie wiekowe cieszyły się w tym

¹ E. Witkowska, *Komiks japoński w Polsce. Historia i kontrowersje*, Toruń 2012, s. 32.

² W dalszej części artykułu zamiast pełnej nazwy oficyny używany będzie skrót JPF.

³ E. Witkowska, dz. cyt., s. 32.

okresie największym zainteresowaniem polskich wydawców? Czy można wyróżnić wśród nich bardzo długie cykle, a jeśli tak, to ile tomów liczyły?

Dolna granica chronologiczna została ustalona na podstawie wspomnianej uprzednio premiery *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski*. Rok 2016 wybrano ze względu na fakt, iż ukazała się wtedy ostatnia, bonusowa część mangi *Naruto* autorstwa Masashiego Kishimoto, zatytułowana *Naruto. Siódmy Hokage i Księżyc Szkarłatnego Kwiatu*⁴. Komiks ten, liczący łącznie 73 tomy, wydawany był w Polsce od 2003 r., co czyniło go najdłuższą mangą dla chłopców dostępną na rodzimym rynku w tamtym okresie. Wraz z pojawieniem się cyklu Kishimoto w naszym kraju doszło do wytworzenia się trzeciego pokolenia fanów japońskiego komiksu. Charakteryzowały je: wczesny wiek zetknięcia się z mangą (12 lat lub mniej), korzystanie z Internetu oraz telefonów komórkowych, szerzenie hejtu w Sieci oraz rezygnacja z zakupu papierowych wydań na korzyść nielegalnych, pirackich skanów⁵. Warto również zaznaczyć, że od momentu premiery w Japonii (1999), *Naruto* cieszyło się taką popularnością, że zostało nazwane „następcą”⁶ poczytnego *Dragon Balla* autorstwa Akiry Toriyamy. Drugi z wymienionych tytułów ukazywał się w Polsce w latach 2001–2003, a po wydaniu ostatniego, 42 tomu, jego miejsce w ofercie JPF zajęło właśnie *Naruto*.

Tekst podzielono na trzy zasadnicze części. W pierwszej przedstawiono historię mangi w Polsce w latach 1996–2016 oraz zaprezentowano ofertę firm zajmujących się jej rozpowszechnianiem. Druga zawiera informacje na temat kryteriów wieku i płci stosowanych przez japońskie oficyny do kategoryzowania wydawanych tytułów. Pomimo, iż artykuł poświęcony jest mangom dla nastolatków i nastolatków, w części tej zwrócono uwagę również na komiksy dla dzieci, mężczyzn, kobiet i dorosłych. Taki zabieg ma na celu ukazanie odbiorcom pełnego spektrum działalności japońskich oficyn. W części trzeciej zaprezentowano aktywność polskich firm w zakresie rozpowszechniania mang. Dane statystyczne zostały opracowane na podstawie: stron internetowych wydawnictw, zbiorów własnych autora, portalu Aleja Komiksu gromadzącego informacje na temat komiksów, które ukazały się w naszym kraju, portalu Tanuki-Manga zawierającego bazę polskich edycji mang oraz Bibliografii Narodowej tworzonej przez Bibliotekę Narodową w Warszawie. Uwzględniono jedynie pierwsze wydania danych tytułów. Wynika to z faktu, iż powszechnym zjawiskiem stały się dodruki realizowane w niewielkich nakładach (w zależności od

⁴ M. Kishimoto, *Naruto. Siódmy Hokage i Księżyc Szkarłatnego Kwiatu*, przeł. R. Rzepka, Mierzyn 2016.

⁵ R. Bolałek, *Trzy pokolenia fanów mangi*, „Zeszyty Komiksowe” 2012, nr 13, s. 8–9.

⁶ Nagłówek „*Naruto* seria okrzyknięta następcą *Dragon Balla*!” można znaleźć choćby na okładce 3 numeru magazynu „Kawaii” z 2002 r.

potrzeb). Jednak niektóre polskie oficyny nie miały w zwyczaju numerować kolejnych wydań swoich mang. Odnotowano to choćby w recenzji pierwszego tomu mangi *Czarodziejka z Księżycy* opublikowanej na łamach Tanuki-Manga. Można przeczytać w niej, że pomimo faktu, iż w stopce redakcyjnej omawianego tomu widnieje informacja o pierwszym wydaniu z 1997, to na jego końcu zamieszczono reklamę *Naruto*, ukazującego się od 2003⁷. Jako inny przykład może posłużyć dodruk premierowego tomu mangi *X*⁸. W stopce redakcyjnej widnieje informacja, że jest to pierwsze wydanie z 2000 r. Na przedniej okładce znajduje się cena 12,90 zł, która obowiązywała podczas premiery prawdziwego pierwszego wydania, natomiast na tylnej stronie oprawy zamieszczono cenę w wysokości 16 zł. Ponadto dodruk charakteryzuje się lepszą jakością użytego papieru oraz nie posiada obwoluty, która była stałym elementem pierwotnej polskojęzycznej edycji *X*.

Dzieje mangi w Polsce

Rodzimy rynek mangi, podobnie jak europejski, zawdzięcza swe istnienie anime⁹. W latach 70. XX w. w polskich kinach wyświetlane były japońskie filmy animowane takie jak *Kot w butach*, *Podróż kota w butach* czy *Dzieci wśród piratów*, natomiast dekadę później, za sprawą telewizji, można było obejrzeć seriale, wśród których znalazły się m.in. *Pszczółka Maja* czy *Pani Łyzeczka*¹⁰. Należy jednak podkreślić, iż trafiały do naszego kraju za pośrednictwem innych państw, w których zostawały poddawane procesom lokalizacji i cenzury, w wyniku czego nie były kojarzone z Japonią¹¹. We wrześniu 1995 r. na antenie telewizji Polsat pojawiło się anime *Czarodziejka z Księżycy* będące adaptacją mangi autorstwa Naoko Takeuchi¹². Początkowo wyświetlano je raz w tygodniu (z japońską ścieżką dźwiękową, polskim lektorem i tłumaczeniem na bazie wersji włoskiej), jednak ostatecznie premierowe odcinki można było obejrzeć

⁷ Pottero, *Czarodziejka z Księżycy, tom 1 – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/45-czarodziejka-z-ksiezycy/tomy/460/rec/142> – 12.08.2024.

⁸ CLAMP, *X*, t. 1, dodruk, przeł. R. Rzepka, Olecko [brak możliwości ustalenia faktycznego roku wydania].

⁹ Sytuację, w której japońskie animacje trafiają na rynki europejskie, wywołując falę zainteresowania komiksami z Kraju Kwitnącej Wiśni szczegółowo opisuje Łukasz Reczulski. Zob. tenże, *Narodziny i rozkwit Polskiej Rzeczypospolitej Mangowej*, Łódź 2023, s. 45–47.

¹⁰ Tamże, s. 47–48.

¹¹ E. Witkowska, dz. cyt., s. 27–28; Ł. Reczulski, dz. cyt., s. 48–53.

¹² Fereby, *Sailor Moon na antenie Polsatu i RTL 2*, „Kawaii. Wydanie Specjalne” 2003, nr 1, s. 58.

w poniedziałki, środy i piątki¹³. Pierwsza emisja finałowego epizodu miała miejsce w sierpniu 1997 r.¹⁴ Serial wpisywał się w nurt *mahō shōjo*¹⁵ i opowiadał historię nastoletniej Bunny Tsukino (oryg. Usagi Tsukino), która wraz z grupką przyjaciółek obdarzonych mocami planet układu słonecznego transformuje się w czarodziejki (oryg. *senshi* – wojowniczeki) i walczy ze złem¹⁶. Emisję *Czarodziejki z Księżycy* uważa się za moment przełomowy dla dalszych losów mangi i anime w Polsce. Radosław Bolałek, właściciel wydawnictwa Hanami, wskazuje, że właśnie dzięki opisywanemu serialowi doszło do pojawienia się „pierwszego pokolenia fanów mangi/anime”¹⁷. Były to głównie nastolatki, które zaczęły szukać kontaktu z innymi miłośnikami *Czarodziejki z Księżycy* a następnie z osobami zainteresowanymi komiksami oraz animacjami o japońskiej proweniencji¹⁸. Ewa Witkowska, autorka książki *Komiks japoński w Polsce. Historia i kontrowersje* opisuje natomiast Dzień z Sailor Moon (nazwa pochodzi od oryginalnego tytułu serialu) zorganizowany we wrześniu 1998 r. w warszawskim klubie Stodoła, na którym pojawiło się ponad 3000 fanów, co przerosło oczekiwania i możliwości organizatorów¹⁹.

W 1986 r., na łamach czasopisma „SFera” wydawanego przez Polskie Stowarzyszenie Miłośników Fantastyki ukazały się cztery plansze pochodzące z mangi *Black Knight Batto* autorstwa Buichiego Terasawy²⁰. Przedsięwzięcie to miało charakter nielegalny i odbyło się bez wiedzy i zgody twórcy²¹. Materiał został pozyskany z fotokopii bądź kserokopii magazynu „Shūkan Shōnen Jump” przywiezionego do Polski przez kendokę Witolda Nowakowskiego²². Jednak pierwsza, pełnoprawnie i kompletnie

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ *Mahō shōjo* (magiczna dziewczyna) to gatunek, w którym bohaterki w wieku od dziewięciu do czternastu lat przypadkowo uzyskują nadnaturalne moce; w odmianie określanej jako *majokko* (mała czarownica) protagonistka zawdzięcza niezwykle zdolności swemu pochodzeniu, np. byciu księżniczką krainy czarów. Fabuła w obu przypadkach koncentruje się na ratowaniu ludzi za pomocą magii oraz na próbach zachowania tajnej tożsamości. K. Saito, *Magic, Shōjo, and Metamorphosis: Magical Girl Anime and the Challenges of Changing Gender Identities in Japanese Society*, „The Journal of Asian Studies” 2014, vol. 73, no. 1, s. 145.

¹⁶ Opis na podstawie polskiego wydania mangi: N. Takeuchi, *Czarodziejka z Księżycy*, przeł. E. Bańkowska, S. Yasuda, R. Korzeniowski i in., Olecko 1997–1999.

¹⁷ R. Bolałek, dz. cyt., s. 6–7.

¹⁸ Tamże, s. 7.

¹⁹ E. Witkowska, dz. cyt., s. 31.

²⁰ Tamże, s. 28–29.

²¹ Ł. Reczulski, dz. cyt., s. 55.

²² Tamże.

opublikowana manga pojawiła się na polskim rynku wydawniczym dopiero dekadę później.

Jak napisano wcześniej, w 1996 r. działalność rozpoczęło wydawnictwo JPF²³. Debiutancki tytuł oficyny, trzytomowy komiks *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski* autorstwa Riyoko Ikedy, publikowany w latach 1996–1997, opowiadał o życiu księcia Józefa Poniatowskiego. Jednak jego scenariusz nie był pozbawiony fikcji, o czym świadczy lista zmian wprowadzonych przez autorkę, zamieszczona na końcu pierwszego tomu²⁴. Kolejnym tytułem JPF była przywoływana wcześniej, wydawana w latach 1997–1999 *Czarodziejka z Księżyca*. W październiku 1999 r. za sprawą nowopowstałej stacji telewizyjnej RTL7 rozpoczęła się emisja kolejnych seriali anime dostępnych w polskiej wersji językowej, były to m.in.: *Dragon Ball* i *Dr. Slump* na podstawie mang pod tym samym tytułem stworzonych przez Akirę Toriyamę²⁵. Nie trzeba było długo czekać, aby w ofercie JPF pojawiły się dzieła Toriyamy znane z telewizyjnych ekranów. Podobna sytuacja miała miejsce w 2001 r., gdy na skutek popularności serialu animowanego *Pokémon*, JPF rozpoczęło publikację mangi *Pokémon Adventures* autorstwa Hidenoriego Kusaki i Mato. Jednak moda na Pokémony nie przełożyła się na sprzedaż tytułu. Dzieci będące głównymi odbiorcami tej marki, wołały wydawane w kolorze animebooki (komiksy z kadrami wyciętymi z serialu) oraz gadżety, skupiając się na wymianie kartami²⁶. Ostatecznie ukazały się zaledwie cztery zeszyty, odpowiadające treści jednemu tomowi wersji japońskiej²⁷. Obecnie JPF można scharakteryzować jako oficynę zajmującą się publikacją: popularnych tytułów dla nastolatków, jak choćby *One Piece* Eiichiro Ody, *Naruto* Masashiego Kishimoto i *Bleach* Titego Kubo, które według statystyk firmy Shūeisha z 2014 r. sprzedawały się na całym świecie w nakładzie 82 000 000 egzemplarzy²⁸, mang posiadających swoje animowane adaptacje czy klasyków²⁹.

²³ M. Ostrowska, *Problemy rynku mangi w Polsce*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2013, nr 1, s. 78.

²⁴ R. Ikeda, *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski*, t. 1, przeł. S. Yasuda, B. Druć, Olecko 1996, s. 184.

²⁵ Ł. Reczulski, dz. cyt., s. 73.

²⁶ R. Bolałek, dz. cyt., s. 7.

²⁷ W stopkach redakcyjnych były one opisywane jako „tomy”. H. Kusaka, Mato, *Pokémon Adventures*, z. 1–4, przeł. R. Rzepka, Olecko 2001.

²⁸ D.J. Boyd, *Hollowed Out: Exhuming an Ethic of Hollowing in Tite Kubo's Bleach*, „Pacific Coast Philology” 2015, vol. 50, no. 2, special issue, s. 244.

²⁹ J.P.Fantastica, fanpagina Facebooku – post z dnia 30.03.2020, [on-line:] <https://www.facebook.com/J.P.Fantastica/posts/pfbid02ULiRKL4CeET7wmnbxJWQSD9hfQ1oeqJDZJovCqK2dCdmnTWqk7iKg5aBuL6MrPLfl> – 15.08.2023.

W 1998 r. japońskie tytuły pojawiły się w ofercie kojarzonego głównie z amerykańskimi komiksami TM-Semic. Nakładem oficyny ukazały się: utrzymane w konwencji science fiction i cyberpunku, sensacyjne *Appleseed* autorstwa Masamune Shirowa³⁰ oraz *Drakuun*, komediowe fantasy z elementami przygodowymi i erotycznymi stworzone przez Joujiego Manabe³¹. Niestety żaden z nich nie został wydany w Polsce w całości. TM-Semic zaprzestało publikowania mang w 2000 r.

Wydawnictwo Waneko założone przez Aleksandrę i Ken'ichiro Watanukich oraz Martynę Taniguchi rozpoczęło swą działalność w 1999 r.³² Debiutanckim tytułem oficyny była manga *Cześć, Michael!* autorstwa Makoto Kobayashiego, zawierająca humorystyczne treści poświęcone kotom³³. Założyciele wydawnictwa obrali sobie za cel przekonanie Polaków do komiksu, który w naszym kraju był niedocenianą formą wyrazu artystycznego³⁴. Początkowo w ofercie oficyny, oprócz wspomnianego *Cześć, Michael!* znalazły się również inne tytuły dla dojrzałych odbiorców, jednak nie sprzedawały się najlepiej³⁵. Z tego względu w katalogu Waneko zaczęły pojawiać się komiksy dla nastolatków. Niestety nie zawsze stanowiły gwarancję sukcesu. Przykładem może być cykl *Zapiski detektywa Kindaichi* autorstwa Fumiya Satō i Yozaburo Kanariego, który ze względu na niską sprzedaż został zawieszony po zaledwie siedmiu tomach³⁶. Obecnie w ofercie oficyny, podobnie jak w przypadku JPF, znaleźć można wielotomowe cykle dla nastolatków słynące ze swej popularności jak choćby *My Hero Academia*. *Akademia bohaterów* Koheia Horikoshiego czy *Miecz zabójcy demonów*. *Kimetsu no Yaiba* Koyoharu Gotouge, komiksy posiadające animowane adaptacje oraz klasyki w postaci prac Osamu Tezuki³⁷.

W tym samym okresie, co Waneko, działalność zainicjowała Mangaya, jednak jej nakładem ukazał się zaledwie jeden tytuł³⁸. Komiks *Nuku*

³⁰ Teukros, *Appleseed* – recenzja, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/94-appleseed/rec/797> – 15.08.2023.

³¹ Griszak, *Drakuun* – recenzja, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/106-drakuun/rec/40> – 15.08.2023.

³² G. Obajtek, *Rynek mangi w Polsce na przykładzie działalności wydawnictwa Waneko*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, t. 16, s. 183.

³³ E. Witkowska, dz. cyt., s. 41–42.

³⁴ Ł. Reczulski, dz. cyt., s. 70.

³⁵ G. Obajtek, dz. cyt., s. 183.

³⁶ Michio, *Detektyw któremu nie wyszło*, „Kawaii” 2004, nr 5, s. 14.

³⁷ Ayako, [on-line:] https://waneko.pl/nasze-mangi/?manga_id=211 – 17.10.2023.

³⁸ M. Ostrowska, dz. cyt., s. 79.

Nuku. Niezwykła dziewczyna kot opowiadał o androidzie posiadającym kością oraz ludzką osobowość i został wydany w 2000 r.³⁹

Polski oddział Egmontu rozpoczął publikację japońskich komiksów w 2002 r.⁴⁰ Wszystkie były wydawane w ramach serii „Klub Mangi”. W związku z problemami w uzyskiwaniu licencji firma korzystała początkowo z pomocy niemieckiego oddziału koncernu⁴¹. Debiutancką mangą Egmontu był pierwszy tom komiksu science-fiction *Exaxxon. Bóg wojny* autorstwa Ken’ichiego Sonody. W ofercie wydawnictwa można było znaleźć również obyczajową, skierowaną do dziewcząt *Brzoskwinie* autorstwa Miwy Uedy⁴², komedię sensacyjną *Gunsmith Cats* Ken’ichiego Sonody⁴³ czy należącą do gatunku *mahō shōjo* *Kamikaze Kaito Jeanne* Ariny Tanemury⁴⁴. Ponadto w ramach „Klubu Mangi” rozpowszechniano tytuły inspirowane komiksem japońskim. Przykładem jest tutaj niemieckie *Mon-Star Attack* autorstwa DuO⁴⁵. Działalność oficyny w sektorze mangi zakończyła się w 2012 r. Niektóre z cykli znajdujących się w jej katalogu nie zostały doprowadzone do końca. Dekadę później, podczas Międzynarodowego Festiwalu Komiksu i Gier, przedstawiciele firmy poinformowali, że od 2023 mangi ponownie będą ukazywać się nakładem Egmontu⁴⁶.

W 2002 r. na rynku zadebiutowała oficyna Kasen Comics, w ofercie której znajdowały się koreańskie historyjki obrazkowe będące odpowiednikiem mangi, zwane manhwa⁴⁷. Wydawnictwo było znane również z organizowania konkursów na polskie tytuły inspirowane japońskimi publikacjami⁴⁸. Komiks *Princess Ai* autorstwa Courtney Love, D.J. Milky i Misaho Kujiradou wydany w 2005 r. to jedyny przykład tytułu

³⁹ Griszczak, *Nuku Nuku – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/12-nuku-nuku/rec/10> – 18.08.2023.

⁴⁰ M. Ostrowska, dz. cyt., s. 79.

⁴¹ E. Witkowska, dz. cyt., s. 46.

⁴² Irin, *Brzoskwinia – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/69-brzoskwinia/rec/52> – 18.08.2023.

⁴³ Wiewiór, *Gunsmith Cats – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/71-gunsmith-cats/rec/19> – 18.08.2023.

⁴⁴ A. Tanemura, *Kamikaze Kaito Jeanne*, t. 1–7, przeł. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2003–2005.

⁴⁵ DuO, *Mon-Star Attack*, t. 1, przeł. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2005.

⁴⁶ *Zapowiedzi Egmontu na 2023 rok*, Paradoks.net.pl, 24.09.2022, [on-line:] <https://paradoks.net.pl/read/43922-zapowiedzi-egmontu-na-2023-rok> – 23.11.2025.

⁴⁷ G. Obajtek, dz. cyt., s. 180.

⁴⁸ A. Sutkowska, *Tworzenie mangi w Polsce*, [w:] *Chińskie bajki. Fandom mangi i anime w Polsce*, red. D. Brzostek, A. Kobus, K. Marak, M. Markocki, Toruń 2019, s. 46.

o japońskiej proveniencji, który pojawił się w ofercie Kasen Comics⁴⁹. Oficyna przestała funkcjonować w 2008 r.⁵⁰

Szczecińskie wydawnictwo Saisha zainicjowało swoją działalność w 2003 r., od publikacji książki *Ai no Kusabi* autorstwa Reiko Yoshihary, reklamowanej jako „klasyka powieści yaoi”⁵¹. Ze względu na homoerotyczny charakter dzieła, Saisha stała się pierwszym polskim wydawnictwem oferującym tytuły ukazujące męsko-męskie romanse. Cztery lata później zakończyła działalność⁵². Jako czynniki, które mogły wpłynąć na małe zainteresowanie ofertą Saishy wskazuje się średnią jakość edytorską oraz niezbyt wielką popularność oferowanych tytułów⁵³. W 2003 r. nakładem oficyny ukazała się jednotomowa manga *Cutlass. The Times of Boys* autorstwa You Higuri opowiadająca o dwójce przyjaciół, Tsubasie i Tokimaru, którzy za sprawą magicznego klejnotu przenoszą się do alternatywnego wymiaru, gdzie trafiają na pokład pirackiego statku⁵⁴. Ostatnim tytułem Saishy był stworzony przez Kazusę Takashimę, wydany w 2005 r., jednotomowy *Wild Rock*. Komiks ten opisywany jest w Internecie jako „Prehistoryczny gejowski romans w konwencji *Romea i Julii*...”⁵⁵.

W 2004 r. nakładem wydawnictwa Arashi ukazała się manga science-fiction *Metropolis* autorstwa Osamu Tezuki. Była to pierwsza i ostatnia publikacja tej oficyny. Arashi planowało również rozpowszechnienie mangi o tematyce erotycznej, ale ostatecznie nie udało się zrealizować tego pomysłu ze względu na brak możliwości uzyskania licencji⁵⁶. Powodem niepowodzenia firmy mogły być: brak kontaktu przedstawicieli wydawnictwa z fanami mang, słaba reklama, nieodpowiadanie na pytania potencjalnych nabywców, czy w końcu sam sposób sprzedaży za pomocą przedpłaty, przywołujący na myśl potencjalne oszustwo⁵⁷.

Mandragora założona przez Przemysława Wróbla, rozpoczęła swą działalność już w 2001 r.⁵⁸, jednak japońskie historyjki obrazkowe zaczę-

⁴⁹ D.J. Milky, C. Love, M. Kujiradou, *Princess Ai*, t. 1, przeł. K. Demusiak, Wesoła 2005.

⁵⁰ A. Sutkowska, dz. cyt., s. 49.

⁵¹ Reklama *Ai no Kusabi*, „Kawaii” 2003, nr 2, s. 55.

⁵² Joe, *Saisha kończy działalność*, [on-line:] https://anime.com.pl/Saisha_konczy_dzialalnosc,news,read,2818.html – 15.08.2023.

⁵³ E. Witkowska, dz. cyt., s. 48.

⁵⁴ Dida, *Cutlass: The Times of Boys – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/10-cutlass-the-times-of-boys/rec/8> – 15.08.2023.

⁵⁵ Pottero, *Wild Rock – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/36-wild-rock/rec/96> – 15.08.2023.

⁵⁶ E. Witkowska, dz. cyt., s. 48.

⁵⁷ R. Woszczak, *Osamu Tezuka w Polsce – popularność i znaczenie twórczości „boga mangi” na polskim rynku*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2021, z. 20, s. 226.

⁵⁸ Mandragora, [on-line:] <https://artkomiks.pl/wydawca/mandragora> – 12.08.2024.

ły pojawiać się w jej ofercie dopiero cztery lata później. Manga *Vagabond* autorstwa Takehiko Inouego oraz *Kozure Ōkami. Samotny wilk i Szczenie* stworzona przez Gōsekiego Kojimę i Kazuego Koikeia były dramatami samurajskimi z elementami sztuk walki, przeznaczonymi dla dojrzałych odbiorców⁵⁹. Mandragora zakończyła swoją działalność w 2008 r., w wyniku czego żadna z nich nie została wydana w całości.

W 2006 r. na rynku pojawiły się kolejne firmy zajmujące się publikacją mang – Hanami oraz Studio JG. Pierwsza z nich, założona przez Radosława Bolałka, początkowo trudniła się polsko-japońskimi kontaktami kulturowo-ekonomicznymi⁶⁰. Debiutancka manga Hanami, przeznaczona dla dorosłych odbiorców *Suppli* autorstwa Mari Okazaki, ukazała się we wrześniu 2007 r.⁶¹ Od momentu swojego powstania do 2020 r.⁶² Hanami było jedynym polskim wydawnictwem publikującym tytuły wyłącznie dla pełnoletnich czytelników. Studio JG założone przez Jana Godwoda i Katarzynę Bogdan rozpoczęło swoją działalność od publikacji magazynu „Ota-ku”⁶³. Początkowo nakładem firmy ukazywały się komiksy polskich autorów będące całkowicie oryginalnymi projektami, jak również publikacjami fanowskimi nawiązującymi do tytułów japońskich⁶⁴. W 2009 r. Studio JG wydało swoją pierwszą mangę zatytułowaną *Axis Powers Hetalia* autorstwa Hidekaza Himaruyamy⁶⁵. Wraz z rozwojem działalności oficyna zaprzestała rozpowszechniania polskich komiksów powstałych na fali popularności dzieł z Kraju Kwitnącej Wiśni. Wynikało to z faktu, że japońskie wydawnictwa źle zapatrują się na tego typu praktyki⁶⁶. W marcu 2015 r. Studio JG uruchomiło projekt *Osiem Macek*, w ramach którego publikowane są tytuły dla starszych czytelników, niepasujące do jego głównej oferty wydawniczej⁶⁷. W katalogu Studia JG, podobnie jak w przypadku JPF i Waneko znaleźć można: popularne wielotomowe cykle dla nastolatków np.

⁵⁹ gentle monster, *Vagabond – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/35-vagabond/rec/198> – 20.08.2023; *Samotny Wilk i Szczenie*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/34-samotny-wilk-i-szczenie> – 20.08.2023.

⁶⁰ Hanami, [on-line:] <https://wydawnictwo.hanami.pl/> – 21.08.2023.

⁶¹ Hanami, *Publikacje*, [on-line:] <https://wydawnictwo.hanami.pl/ksiazki.php> – 21.08.2023.

⁶² W tym roku na rynku pojawiło się wydawnictwo Akuma trudniące się rozpowszechnianiem mang erotycznych.

⁶³ M. Ostrowska, dz. cyt., s. 79.

⁶⁴ A. Sutkowska, dz. cyt., s. 50–54.

⁶⁵ *Axis Powers Hetalia #1*, [on-line:] <https://alejakomiksu.com/komiks/8636/Axis-Powers-Hetalia-1> – 19.10.2023.

⁶⁶ A. Sutkowska, dz. cyt., s. 62.

⁶⁷ *Osiem Macek*, fanpage projektu na Facebooku – post z dnia 23.03.2015, [on-line:] <https://www.facebook.com/osiemmacek/photos/a.423521634473003/423521467806353/> – 19.10.2023.

Fairy Tail Hiro Mashimy, *Haikyu!!* Haruichiego Furudatego i *Jak zostałam bóstwem!?* Julietty Suzuki czy publikacje posiadające animowane odpowiedniki np. *Shaman King*. *Król Szamanów* Hiroyukiego Takeia i *Łowca dusz* Ryu Fujisakiego (adaptacje obu były emitowane w polskiej telewizji). Warto zaznaczyć, że w przeciwieństwie do JPF i Waneko, Studio JG stroni od wydawania klasycznych mang.

W 2008 r. oficyna Kultura Gniewu specjalizująca się głównie w komiksach przeznaczonych dla dojrzałego czytelnika sięgnęła po *Kobiety* autorstwa Tatusmiego Yoshihiro⁶⁸. Manga opisywana była jako zbiór historii stworzonych na początku lat 70. XX w., które również dziś zaskakują odwagą podejmowanych tematów, bezkompromisowym opisem relacji międzyludzkich⁶⁹.

Yumegari pojawiło się na rynku w 2012 r.⁷⁰ Firma obrała sobie za cel publikowanie historyjek obrazkowych o różnorodnej proweniencji⁷¹. Horror 6000 autorstwa Nokuto Koikego wydany w 2013 r. był debiutancką mangą Yumegari⁷². Dwa lata później nakładem oficyny ukazał się pornograficzny komiks *Witchcraft* Yamatogawy⁷³. Była to pierwsza manga tego typu w Polsce. Firma zakończyła swoją działalność w 2019 r. W 2012 debiutowała również założona przez Beatę Bamber oficyna Kotori, która za główny cel stawiała sobie publikowanie komiksów i książek opisujących gejowskie romanse⁷⁴. Pierwszym tytułem wydawnictwa była manga *Keep Out* autorstwa Hirotaiego Kisaragiego i Yuki Hichiwy, opowiadająca o relacjach łączących Kagamima – prezesa prestiżowej firmy oraz jego ochroniarza – Fuyukiego⁷⁵. Wraz z upływem czasu katalog oficyny zaczął powiększać się o historyjki obrazkowe wykraczające poza homoseksualną tematykę. Rok 2012 przyniósł też polską wersję mangi *Spalony różaniec* autorstwa Shintaro Shiōry, będącej biografią franciszkańskiego mnicha Tomasza Ozaki Tagawy⁷⁶.

⁶⁸ *Kobiety*, Kultura Gniewu, [on-line:] <https://kultura.com.pl/kultura-gniewu/98-kobiety.html> – 22.10.2023.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ G. Obajtek, dz. cyt., s. 180.

⁷¹ YumegariPL, *Wydawnictwo Yumegari – powitanie i zapowiedzi*, [on-line:] https://anime.com.pl/Wydawnictwo_Yumegari_-_powitanie_i_zapowiedzi,news,read,6444.html – 23.08.2023.

⁷² Griszak, *6000, tom 1 – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/4545-6000/tomy/1453/rec/735> – 23.08.2023.

⁷³ *Witchcraft*, [on-line:] <https://alejakomiksu.com/komiks/15785/Witchcraft/> – 23.08.2023.

⁷⁴ Kotori, *O wydawnictwie*, [on-line:] <https://kotori.pl/o-wydawnictwie> – 7.09.2023.

⁷⁵ Hachiko25, *Zapowiedzi wydawnictwa Kotori*, [on-line:] https://anime.com.pl/Zapowiedzi_wydawnictwa_Kotori,news,read,6438.html – 07.09.2023.

⁷⁶ Griszak, *Spalony różaniec – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/4091-spalony-rozaniec/rec/505> – 18.09.2023.

Komiks ukazał się nakładem firmy Edytor Drukarnia-Wydawnictwo. Była to jej jedyna publikacja.

W kwietniu 2013 r. działalność zainicjowało gdańskie wydawnictwo Taiga założone przez grupę „ambitnych czytelników komiksów japońskie-go”⁷⁷. Pierwszą mangą rozpowszechnioną przez oficynę był jednotomowy romans *Strażniczka Orelanu* Rin Kōduki, następnie miały ukazać się: horror *Pet Shop of Horrors* Matsuri Akino oraz przeznaczony dla dziewcząt i kobiet *Walkin’ Butterfly* Chihiro Tamaki⁷⁸. We wrześniu 2015 r. wydawnictwo poinformowało o zawieszeniu działalności. Przyczyną były problemy finansowe⁷⁹.

Ringo Ame debiutowało w 2014 r. jednotomową mangą o wampirzegeju, *Dia Game*, autorstwa Kotory Byaku⁸⁰. Firma nie planowała zamykać się na jeden gatunek japońskich komiksów, wychodząc z założenia, że to nie on świadczy o wartości i jakości danego tytułu⁸¹. Jej działalność trwała dwa lata. Fanpage Ringo Ame na Facebooku nadal funkcjonuje, jednak od 2016 r. nie pojawiły się tam żadne informacje na temat nowych tytułów, jak również ewentualnej likwidacji oficyny⁸². Ponadto w roku 2014, nakładem Wydawnictwa Komikowego, specjalizującego się w nieazjatyckich historyjkach obrazkowych dla dojrzałych odbiorców, ukazała się manga *Życie. Powieść graficzna* Yoshihiro Tatsumiego⁸³. Sięgnięcie po nią można tłumaczyć faktem, iż w 2010 r. otrzymała prestiżową Nagrodę Eisnera w kategoriach: Najlepsza praca oparta na rzeczywistości oraz Najlepsza amerykańska edycja materiałów międzynarodowych⁸⁴.

Wydawnictwo Dango założone przez Martynę Raszkę w Rosnowie⁸⁵ rozpoczęło swoją facebookową działalność pod koniec czerwca 2015 r. W październiku na profilu oficyny pojawiła się informacja o pierwszej mandze mającej ukazać się jego nakładem. Był to komiks z elementami

⁷⁷ moshi_moshi, *Wydawnictwo Taiga - drapieżne początki*, [on-line:] <https://tanuki.pl/news/274> – 23.08.2023.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Grisznak, *Wydawnictwo Taiga zawiesza działalność*, [on-line:] <https://tanuki.pl/news/1794> – 23.08.2023.

⁸⁰ Ringo Ame, *Archiwum miesięczne: styczeń 2014*, [on-line:] <https://web.archive.org/web/20140511183449/http://ringoame.pl/2014/01> – 23.08.2023.

⁸¹ Tamże.

⁸² Ringo Ame, fanpage na Facebooku, [on-line:] <https://www.facebook.com/WydawnictwoRingoAme> – 23.08.2023.

⁸³ Y. Tatsumi, *Życie. Powieść graficzna*, przeł. K. Ułiszewski, Warszawa 2014.

⁸⁴ S. Schleicher, *SDCC’10: 2010 Eisner Award Winners, Major Spoilers*, 24.07.2010, [on-line:] <https://majorspoilers.com/2010/07/24/sdcc10-2010-eisner-award-winners/> – 22.10.2023.

⁸⁵ Dango, *O nas*, [on-line:] <https://wydawnictwo-dango.pl/o-nas> – 22.10.2023.

fantastycznymi *Monster Petite Panic* autorstwa Kandy Neko, opowiadający o gejowskim romansie dwójki licealistów należących do komitetu pilnującego spokoju w szkole⁸⁶. Premiera została przewidziana na styczeń 2016 r.⁸⁷ Tematyka homoseksualna na pewien czas stała się znakiem rozpoznawczym Dango. Dopiero we wrześniu 2017 r. ukazał się komiks *Kompleks sąsiada* autorstwa Saku Nonomaru, będący komedią romantyczną dla nastolatków, ukazującą relacje heteroseksualne⁸⁸.

Podział mangi ze względu na wiek i płeć odbiorców

Komiks japoński porusza wszystkie możliwe tematy, w wyniku czego każdy, niezależnie od statusu społecznego, może znaleźć w nim coś dla siebie⁸⁹. Podstawowy podział mang ukształtował się już na początku XX w. i wiązał się ściśle z segmentacją rynku prasy na dwa sektory: dla dzieci i dorosłych odbiorców⁹⁰. W 1914 r. rozpoczęto publikację czasopism zawierających treści przeznaczone dla chłopców, dziewięć lat później zaczęły się pojawiać komiksy dla dziewcząt⁹¹. Wraz z upływem czasu wprowadzono dwie nowe kategorie historyjek obrazkowych: skierowane do młodych mężczyzn i kobiet⁹². Współcześnie na japońskim rynku dostępne są również magazyny oferujące komiksy dla dorosłych, nieposiadające określonego, płciowego targetu⁹³.

Kodomo manga (mangi dla dzieci) skierowane są do najmłodszych czytelników. Zazwyczaj wyróżniają się funkcją edukacyjną, używa się w nich uproszczonego języka, ich scenariusze buduje się wokół takich motywów, jak odwaga, ambicja, odpowiedzialność, przyjaźń⁹⁴. Kształtują inteligencję emocjonalną i społeczną swych odbiorców⁹⁵. W Polsce w latach 1996–2016 nie wydawało się tego typu tekstów.

⁸⁶ Dango, fanpage na Facebooku – post z dnia 16.10.2015, [on-line:] <https://www.facebook.com/WydawnictwoDango/photos/a.1653248004890877/1682947301920947/> – 22.10.2023.

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Dango, fanpage na Facebooku – post z dnia 5.09.2017, [on-line:] <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1963817317167276&set=a.1653248004890877> – 22.10.2023.

⁸⁹ A. Materne, *Fenomen mangi i anime w środowisku młodzieży. Studium dyfuzji kultury*, Kraków 2019, s. 138.

⁹⁰ J. Zaremba-Penk, *Ikonografia mangi. Wpływ tradycji rodzimej i zachodnich twórców na wybranych japońskich artystów mangowych*, Bydgoszcz 2019, s. 49.

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże.

⁹³ J. Berndt, E. Berndt, *Magazines and Books: Changes in the Manga Market*, [w:] J. Berndt, *Manga: Medium, Kunst und Material*, Leipzig 2015, s. 234.

⁹⁴ J. Zaremba-Penk, dz. cyt., s. 49.

⁹⁵ A. Materne, dz. cyt., s. 139.

Wraz z dorastaniem odbiorcy mang pojawiają się dwie nowe kategorie komiksów, adresowane do osób w przedziale wiekowym od ośmiu do osiemnastu lat, jednak najwięcej tytułów ukierunkowanych jest na nastolatków i nastolatki⁹⁶.

Shōnen manga (mangi dla chłopców) koncentrują się wokół przyjaźni, wytrwałości, zwyciężania i przygód. Ich bohaterowie przechodzą różnorodne próby, ponoszą też porażki, mające poprowadzić ich ku wspaniałej przyszłości⁹⁷. Wpisują się tym samym w stereotypowe, społeczno-kulturowe wyobrażenia płci oraz obiegowe przekonanie, że chłopcy wolą lektury przygodowe, charakteryzujące się wysokim poziomem dynamiki fabuły⁹⁸. *Shōneny* pomagają również przejść odbiorcom przez okres adolescencji oraz w odkrywaniu płci przeciwnej⁹⁹. Z założenia bohaterowie japońskich komiksów mają dojrzewać wraz z czytelnikami, dlatego jeśli protagonista na początku cyklu ma czternaście lat, to tytuł przeznaczony jest dla osób mniej więcej w tym samym wieku¹⁰⁰. Sztandarowy przykład komiksu dla chłopców stanowi *Naruto* autorstwa Masahiego Kishimoto, opowiadający o przygodach nastoletniego Naruto Uzumakiego¹⁰¹. Tytułowy protagonista zamieszkuje osadę ninja zwaną Konoha Gakure i pragnie zdobyć tytuł Hokage – miano najpotężniejszego wojownika w jego wiosce, będącego jednocześnie jej przywódcą. Niestety w ciele chłopca zapieczętowany został lisi demon, w wyniku czego inni mieszkańcy Konohy traktują go jako „zło konieczne”. Wraz z rozwojem fabuły *Naruto* kończy szkołę ninja i razem z towarzyszami ze swojej drużyny bierze udział w różnorodnych misjach, w których stawką, oprócz życia protagonistów, są losy Konohy oraz innych osad, a nawet całego świata. Bohaterowie *Naruto* walczą wykorzystując specjalne techniki walki zwane *jutsu*, polegające na manipulowaniu energią znajdującą się w organizmach użytkowników. Pozwalają one np. na chodzenie po wodzie, multiplikowanie ciał wojowników oraz korzystanie z mocy żywiołów.

Naruto i jemu podobne prace, np. *One Piece* Eiichiro Ody, *Shaman King* Hiroyukiego Takeia czy *My Hero Academia* Koheia Horikoshiego

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ J.E. Ingulsrud, K. Allen, *Reading Japan Cool. Patterns of Manga Literacy and Discourse*, Lexington Books, Lanham 2009, s. 9–10.

⁹⁸ G. Leszczyński, *Rycerz, błazen, szaleniec. Literackie strategie „męskiego dyskursu” w prozie dla młodych czytelników*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” 2011, t. 11, s. 56.

⁹⁹ A. Materne, dz. cyt., s. 142.

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ Opis na podstawie: M. Kishimoto, *Naruto*, t. 1–72, przeł. R. Rzepka, Olecko, Mierzyn 2003–2015.

stanowią przykłady najpopularniejszego typu mang *shōnen*, łączącego elementy fantastyki, akcji i przygody z widowiskowymi pojedynkami. Potocznie jest on nazywany *battle shōnen* lub bitewniakiem¹⁰². Charakteryzuje go powtarzanie zdarzeń w tym samym porządku. W początkowych rozdziałach protagonista nie może pochwalić się ponadprzeciętną siłą czy mistrzostwem w opanowaniu skomplikowanego stylu walki. Wraz z rozwojem fabuły na jego drodze pojawiają się nowe wyzwania, przykładowo potężny przeciwnik, zmuszające go do treningów i pogłębiania swoich zdolności, w tym nauki nowych technik bojowych. Następnie dochodzi do pojedynku z „aktualnym” antagonistą, po którym wszystko zaczyna się od nowa. Warto zaznaczyć, że niekiedy przeciwnicy głównego bohatera powracają w kolejnych rozdziałach pełniąc rolę jego sojuszników, przykładem może być tutaj Gaara z *Naruto*. Początkowo ukazywany był jako bezwzględny, gardzący innymi ludźmi ninja z zapieczętowanym w sobie demonem. Jednak wraz z rozwojem fabuły okazało się, że jego nastawienie do świata wynikało z odtrącenia przez społeczeństwo. Kontakt z *Naruto*, który doświadczył podobnych problemów, sprawił, że po przegranej walce Gaara przeszedł na stronę dobra. Podobne rozwiązania fabularne mają na celu ukazanie siły przyjaźni, na którą kładzie się nacisk w mangach *shōnen*.

Utwory oparte na motywie walki dobra ze złem należą do najpopularniejszej, jednak nie jedynej odmiany komiksu japońskiego przeznaczonego dla nastoletnich chłopców. Ukazywanie dążenia do realizacji marzeń i wartości przyjaźni doskonale sprawdza się w mangach sportowych. Przykładem może być tutaj *Kuroko's Basket* Tadatoshiego Fujimakiego. Komiks skupia się na losach członków szkolnego klubu koszykówki działającego przy Liceum Seirin, pragnących zostać mistrzami Japonii¹⁰³. W przypadku tytułów sportowych również dochodzi do powtarzania zdarzeń w tym samym porządku, jednak pojedynczych przeciwników zastępują całe zespoły, posiadające w swych szeregach zawodnika znacząco wybijającego się na tle pozostałych osób, głównie za sprawą swych ponadprzeciętnych zdolności. W przypadku *Kuroko's Basket* są to koszykarze należący do tzw. Pokolenia Cudów. Potrafią oni kopiować zagrania członków konkurencyjnych drużyn, wykonywać rzuty za trzy punkty z dowolnego miejsca na boisku czy zatrzymywać przeciwników spojrzeniem.

¹⁰² Określenie „shonen bitewniak” używane jest choćby przez autorkę bloga Monime.pl, na którym publikowane są recenzje mang, anime i komiksów, [on-line:] <https://www.monime.pl/tag/shonen/> – 4.03.2024.

¹⁰³ Opis na podstawie: T. Fujimaki, *Kuroko's Basket*, t. 1–30, przeł. M. Haberka, K. Szafarz, J. Świdorski i in., Warszawa 2014–2018.

Przywołane tytuły nie wyczerpują całkowicie repertuaru mang dla nastolatków. Wśród nich pojawiają się również pozycje o nietypowej tematyce, jak choćby *Starszy Pan i kot* autorstwa Umi Sakurai. Wyjątkowość scenariusza polega tutaj na wprowadzeniu dorosłego protagonisty, owdowiałego Fuyukiego Kandy¹⁰⁴, a także odejściu od scenariusza inicjacyjnego. Punktem wyjścia historii jest zakup kota w sklepie zoologicznym przez tytułowego starszego pana, który realizuje w ten sposób wolę zmarłej żony. Wybiera zwierzę niezbyt urodziwe i niemłode, a przez to niechciane. Sakurai, często w humorystyczny sposób, ukazuje relację między wdowcem a kotem, nazwanym Fukumaru. Opisuje rodzącą się między nimi przyjaźń i zrozumienie. Autorka zwraca również uwagę na ważność zwierząt domowych i ich rolę w życiu ludzi.

Shōjo manga (mangi dla dziewcząt) stanowią żeński odpowiednik *shōnen*. Zazwyczaj opowiadają o szkolnych dramatach, nieodwzajemnionych pierwszych miłościach i wystawionych na próbę przyjaźniach¹⁰⁵. W niektórych przypadkach komiksy dla nastolatek skupiają się również na subtelności relacji międzyludzkich, dostarczając czytelniczkom psychologicznych perspektyw oraz różnorodnych postaci i osobowości¹⁰⁶. Poruszają też tematy, które można powiązać z miłosną fascynacją innym człowiekiem, zarówno duchową, jak i fizyczną¹⁰⁷.

Przykładowym tytułem *shōjo* dostępnym na polskim rynku jest *Róża Wersalu* stworzona przez Riyoko Ikedę. Akcja komiksu rozgrywa się w czasach poprzedzających rewolucję francuską i opowiada o losach Oscar de Jarjays, wychowanej jak chłopiec kobiety służącej w armii Ludwika XVI i jej przyjaźni z Marią Antoniną¹⁰⁸. Od momentu publikacji pierwszego rozdziału na łamach magazynu „Margaret” w 1972 r., *Róża Wersalu* cieszyła się ogromną popularnością wśród nastolatek, wywołując boom na wszystko, co francuskie¹⁰⁹. Deborah Shamoony jest zdania, że bujna rokokowa sceneria oraz skala przedstawionych wydarzeń z pewnością przemawiały do wrażliwości japońskich nastolatek, jednak tym, co wpłynęło na popularność omawianej mangi było ukazanie heteroseksualnego romanisu pomiędzy rówieśnikami¹¹⁰. Zdaniem tej badaczki popularność Oscar

¹⁰⁴ U. Sakurai, *Starszy Pan i kot*, t. 1, tłum. A. Wrzesiak, Warszawa 2021.

¹⁰⁵ J. Zaremba-Penk, dz. cyt., s. 50.

¹⁰⁶ J.E. Ingulsrud, K. Allen, dz. cyt., s. 11.

¹⁰⁷ A. Materne, dz. cyt., s. 144.

¹⁰⁸ Opis na podstawie: R. Ikeda, *Róża Wersalu*, t. 1–3, przeł. M. Żmijewski, Mierzyn 2016–2017.

¹⁰⁹ D. Shamoony, *Revolutionary Romance: The Rose of Versailles and the Transformation of Shōjo Manga*, „Mechademia” 2007, vol. 2, s. 3.

¹¹⁰ Tamże.

nie wynika tylko z faktu, iż demonstruje ona męską siłę i sprawczość łącząc je z kobiecym pięknem i empatią, lecz dlatego, że znajduje prawdziwą miłość bez utraty własnej tożsamości na rzecz partnera¹¹¹.

W obrębie odmiany *shōjo* można spotkać teksty z elementami fantastyki grozy, przypominające romanse paranormalne. Ich twórcy nawiązują do konwencji horroru, science fiction, fantasy, osadzając w rolach protagonistów i antagonistów postaci jednoznacznie charakterystyczne dla tego typu prac¹¹². Przykładem może być *Vampire Knight* autorstwa Matsuri Hino¹¹³. Komiks ukazuje perypetie Yuki Cross, uczennicy Akademii Cross należącej do „klasy dziennej”, do której uczęszczają zwykli ludzie, a zarazem strażniczki broniącej innych osób przed członkami „klasy nocnej”, kształcącej wampiry. Wraz z rozwojem akcji bohaterka zakochuje się w nieumarłym Kanamie Kuranie, przechodzi też transformację w wampirzycę. Autorka powieliła tym samym schemat dostosowania protagonistki do życia w świecie liminalnym, charakterystyczny dla paranormalnych romansów¹¹⁴.

Kolejne dwie kategorie skierowane są do odbiorców płci męskiej i żeńskiej, których wiek mieści się w przedziale od osiemnastu do trzydziestu lat¹¹⁵.

Seinen manga (mangi dla mężczyzn) najczęściej wykorzystują elementy charakterystyczne dla tytułów *shōnen*, jednak różnią się tym, że ich autorzy wplatają na karty komiksów przemoc oraz sceny o charakterze erotycznym¹¹⁶. W tej kategorii znajdują się również tytuły ukazujące funkcjonowanie społeczeństwa i jego członków¹¹⁷.

Josei manga (mangi dla kobiet), niekiedy dzielone na *Lady's manga* oraz *Fujin manga*¹¹⁸ to publikacje o poważniejszej tematyce niż ich odpowiedniki dla dziewcząt. Twórcy tytułów kobiecych koncentrują się na problemach związanych z pierwszą pracą, egzaminami na studia, ślubem czy rodzicielstwem.

¹¹¹ Tamże, s. 12.

¹¹² K. Olkusz, *Romans paranormalny*, „Zagadnienia Rodzajów Literackich” 2016, t. 59, nr 1, s. 104.

¹¹³ Opis na podstawie: M. Hino, *Vampire Knight*, t. 1–19, przeł. M. Malinowska, A. Watanuki, K. Watanuki i in., Warszawa 2009–2014.

¹¹⁴ K. Olkusz, dz. cyt., s. 106.

¹¹⁵ A. Materne, dz. cyt., s. 145.

¹¹⁶ J.E. Ingulsrud, K. Allen, dz. cyt., s. 14.

¹¹⁷ A. Materne, dz. cyt., s. 145–146.

¹¹⁸ Taki podział mang dla kobiet zaproponowali autorzy książki *Reading Japan Cool*, wskazując, że w *Lady's manga* pojawiają się romanse o zabarwieniu erotycznym. Por. J.E. Ingulsrud, K. Allen, dz. cyt., s. 13.

Ostatni człon podziału japońskich historyjek obrazkowych ze względu na wiek i płeć odbiorców stanowią *Seijin/Shakaijin manga*, określane roboczym terminem „dla dorosłych”. Wśród nich wyróżnia się dwa rodzaje publikacji – *Seijin*, czyli tytuły o charakterze pornograficznym oraz *Shakaijin*, poruszające o wiele szerszą tematykę, związaną ze sportem, historią, sprawami bieżącymi, biznesem, opieką zdrowotną czy w końcu relacjami międzyludzkimi¹¹⁹.

Ponadto w latach 50. XX w. Yoshihiro Tatsumi wprowadził osobną kategorię dla dojrzałych odbiorców – *gekiga*¹²⁰. Używał jej do opisywania własnych prac, które były skierowane do bardziej wymagającego czytelnika. Wraz z upływem czasu została ona przeniesiona na wszystkie mangi dla dorosłych, odzwierciedlające rzeczywistość, tworzone za pomocą oszczędnych środków wyrazu, służących uwypukleniu realizmu przedstawień¹²¹. Komiksy *gekiga* ukazujące wyobcowanych antybohaterów, seks oraz przemoc, cieszyły się ogromną popularnością wśród nastoletnich robotników, pracujących do późnych godzin na budowach, w fabrykach bądź w przemyśle usługowym, nie mających zbyt wiele czasu na życie towarzyskie¹²².

Należy zaznaczyć, że omówiony podział mang ze względu na wiek i płeć uległ rozmyciu, przykładowo duże oczy oraz panele pozbawione sztywnej formy aranżacji, charakterystyczne dla publikacji skierowanych do dziewcząt, występują również w tytułach dla chłopców¹²³.

Mangi *shōnen* i *shōjo* w Polsce – produkcja w latach 1996–2016

W latach 1996–2016 opublikowano w Polsce 1919 tomów/zeszytów mang. Najmniej ukazało się w 1996 r., był to tylko pierwszy tom *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski*. W kolejnych latach liczba rozpowszechnianych komiksów zaczęła wzrastać, aby w 2004 osiągnąć pułap 107 pozycji. Niestety od 2005 produkcja mangi w Polsce zaczęła się zmniejszać. Wiąże się to zapewne z ogólną sytuacją rynku historyjek obrazkowych w naszym kraju, której efekty z opóźnieniem dotknęły segmentu japońskiego.

¹¹⁹ Tamże, s. 15.

¹²⁰ J. Zaremba-Penk, dz. cyt., s. 53.

¹²¹ Tamże, s. 53.

¹²² M. Alt, *Czysty wymysł. Jak japońska popkultura podbiła świat*, przeł. D. Latoś, Kraków 2021, s. 68.

¹²³ J.E. Ingulsrud, K. Allen, dz. cyt., s. 7–8.

Tabela 1. Liczba tomów/zeszytów mang wydanych w Polsce w latach 1996–2016 w podziale na wiek i płeć odbiorców

Rok	Grupa docelowa odbiorców						Razem
	Shōnen	Shōjo	Seinen	Josei	Dorośli	Nieokreślony	
1996	0	0	0	1	0	0	1
1997	0	3	0	2	0	0	5
1998	3	6	0	0	0	0	9
1999	10	9	5	0	0	0	24
2000	23	10	21	0	0	0	54
2001	32	9	14	0	0	0	55
2002	31	12	17	0	0	0	60
2003	36	19	31	1	0	0	87
2004	53	20	30	4	0	0	107
2005	39	32	24	1	0	0	96
2006	24	13	20	0	0	0	57
2007	28	18	16	2	0	0	64
2008	37	18	12	10	1	0	78
2009	39	12	22	5	2	0	80
2010	25	10	27	5	0	0	67
2011	34	12	23	4	0	0	73
2012	47	35	20	5	0	1	108
2013	63	29	40	12	0	0	144
2014	70	35	66	34	0	0	205
2015	96	50	67	49	1	0	263
2016	96	55	83	46	2	0	282
Razem	786	407	538	181	6	1	1919

Źródło: obliczenia własne na podstawie zbiorów własnych, baz Biblioteki Narodowej, stron internetowych polskich wydawnictw mangowych, portali Aleja Komiksu, Baka-Updates, MyAnimeList oraz Tanuki Manga.

Mateusz Zapała opisuje okres 2000–2003 jako czas dużej dynamiki w zakresie inicjatyw wydawniczych, popularności medialnej, intensyfikacji czytelnictwa oraz poprawy społecznego postrzegania historyjek obrazkowych, nazywając go „boomem komiksowym”¹²⁴. Badacz zwraca uwagę,

¹²⁴ M. Zapała, *Polski rynek komiksowy w latach 1989–2010*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2013, t. 56, nr 2, s. 215.

że oprócz rosnącej popularności Egmontu, zainteresowania się komiksami przez firmy, które dotychczas publikowały jedynie książki np. Amber, Muza czy Siedmioróg, rozwinął się rynek mangi, z czego 63% udziałów miało w nim JPF¹²⁵. W kolejnych dwunastu miesiącach doszło do weryfikacji euforycznego stanu, w którym oficyny publikujące historyjki obrazkowe znalazły się w czasie „boomu”¹²⁶. Wydawcy musieli borykać się z błędami w niedoszacowaniu potrzeb czytelnich oraz w selekcji tytułów, które doprowadziły do fali bankructw¹²⁷. Z kolei lata 2005–2009 to czas rozwoju rynku po zapaści z roku 2004, jednak przestał być on otwarty i konkurencyjny jak w okresie „boomu”, działalność rozwijały istniejące już firmy, a nowe inicjatywy były podejmowane przez osoby znane w środowisku komiksowym¹²⁸. Począwszy od 2012 r. produkcja mangi w Polsce ponownie osiągnęła pułap ponad 100 tomów na rok, aby w 2014 r. przekroczyć liczbę 200 pozycji, a w 2016 r. zbliżyć się do 300.

Spośród 39 tomów i/lub zeszytów mang wydanych w latach 1996–1999 najwięcej było przeznaczonych dla nastolatków. Wynikało to z obecności polskojęzycznej wersji *Czarodziejki z Księżycy*, która liczyła 18 tomów publikowanych od 1997 do 1999. Była to jedyna manga tego typu dostępna na naszym rynku w omawianym okresie. Kolejną najpopularniejszą grupę docelową stanowili nastoletni chłopcy. Z myślą o nich wydano 13 tomów/zeszytów mang (3 w 1998 r., 10 w 1999 r.) składających się na cztery cykle: *Appleseed*, *Dr. Slump*, *Neon Genesis Evangelion* oraz *Locke Superczłowiek*. Zaledwie 5 komiksów było przeznaczonych dla mężczyzn. Wszystkie ukazały się w roku 1999 i należały do dwóch cykli: *Akira* i *Cześć, Michael*. Tytuły dla kobiet nie cieszyły się dużą popularnością w latach 1996–1999. Trzytomowe *Aż do nieba*. *Tajemnicza historia Polski* było ich jedynym przedstawicielem.

Na 738 pozycji mangowych wydanych w okresie 2000–2009 przypadły 342 tomy komiksów przeznaczonych dla nastolatków. Wysoka reprezentacja tytułów dla chłopców wynikała z faktu, iż składały się na nie długie, wielotomowe cykle. Jako przykłady mogą posłużyć tutaj: *Dragon Ball*, *Naruto*, *Fullmetal Alchemist*, *Great Teacher Onizuka*, *Ranma ½* czy *Inu-Yasha*. *Baśń z feudalnych czasów*, w ramach których wydano łącznie 172 tomy. Warto zaznaczyć, że za wyjątkiem tytułu o perypetiach nauczyciela Eikichiego Onizuki, pozostałe skupiały się na przygodach oraz walkach z wykorzystaniem supermocy, fikcyjnych sztuk walki, zaklęć i magicznych przedmiotów. Nieliczne, jak choćby *Video Girl Ai* (15 tomów) czy *Love Hina* (14)

¹²⁵ Tamże, s. 215–219.

¹²⁶ Tamże, s. 221.

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ Tamże, s. 231–232.

opowiadały o relacjach romantycznych łączących chłopców z dziewczynami. Wśród reprezentantów mang dla nastolatków znalazły się również: *Hiroszima 1945. Bosonogi Gen* (8) poruszająca tematykę ataku bombowego na Hiroszimę z perspektywy małego chłopca; *Death Note* (12) ukazująca losy Lighta Yagamiego, genialnego nastolatka zabijającego przestępców za pomocą notatnika należącego do boga śmierci czy *Magiczni Wojownicy. Slayers* (8) będąca typowym przedstawicielem tytułów z nurtu fantasy, a zarazem alternatywną wizją wydarzeń ukazanych w znanym z polskiej stacji RTL7 anime pod tym samym tytułem. Drugą najpopularniejszą kategorią wiekową w latach 2000–2009 były komiksy dla młodych mężczyzn. Łącznie ukazało się 207 tomów mang dla tego typu odbiorców. *Seineny* przełykały niekiedy treści charakterystyczne dla *shōnenów*, przekształcając je w taki sposób, aby były atrakcyjne dla dojrzałych czytelników. Przykładem może być tutaj cykl *Hellsing* (9 tomów) opowiadający o działaniach tytułowej organizacji i walce jej członków z wampirami oraz zombie. Manga wykorzystywała więc elementy takie jak pojedynki i magia, jednak była bardziej brutalna w stosunku do tytułów z kategorii *shōnen*, ponadto ukazywała sceny o obscenicznym charakterze. W omawianym okresie wydano łącznie 163 tomy mang przeznaczonych dla nastolatków. Wśród tytułów dostępnych na rynku w latach 2000–2009 znalazły się pozycje stanowiące przykład typowych opowieści miłosnych, których bohaterami są licealiści – *Mars* (15 tomów) i *Brzoskwinia* (18), dodatkowa historia uzupełniająca wątki z popularnej *Czarodziejki z Księżycy* – *Hasło brzmi: Sailor V* (3) czy w końcu romanse z elementami nadprzyrodzonymi, jak choćby odwieczny konflikt między niebem a piekłem – *Wish* (3) i *Angel Sanctuary* (10). Mangi dla kobiet nigdy nie cieszyły się w Polsce popularnością. W latach 1996–1997 wydano zaledwie trzy tomy tego typu publikacji, po czym nastąpiła kilkuletnia przerwa. Trwała ona aż do 2003 r. Pojawienie się *Paradise Kiss* (5 tomów) opowiadającego o świecie mody niestety nie wypłynęło na dalsze losy japońskich komiksów dla dojrzałych odbiorczyń na naszym rynku. W 2005 r. do sprzedaży trafił homoerotyczny *Wild Rock* (1), jednak ta odmiana mangi nie przyjęła się zbyt dobrze. Widoczne zmiany zaczęły następować dopiero wraz z pojawieniem się Hanami i wprowadzeniem tytułów, takich jak *Suppli* (8), *Dynia z majonezem* (1) czy *Ristorante Paradiso* (1) zaliczanych do gatunku „okruchy życia”. Łącznie w okresie 2000–2009 (uściślając do 2003–2005 i 2007–2009) ukazały się w Polsce 23 tomy mang *josei*. W latach 2008–2009 wydano trzy samodzielne komiksy, których jednoznaczne sklasyfikowanie jako pozycji dla mężczyzn lub kobiet, pomimo dostępnych informacji, nie jest możliwe. Dlatego w tabeli 1 zostały one uwzględnione jako tytuły dla dorosłych odbiorców, bez wskazywania na konkretną płć. Były to *Kobiety*, *Dwie poduszki* oraz *Dziennik z zaginięcia*.

W okresie od 2010 do 2016 komiksy dla nastolatków płci męskiej nadal pozostawały najpopularniejszą odmianą japońskich historyjek obrazkowych dostępnych na naszym rynku. Spośród 1142 tomów mang wydanych w Polsce w latach 2010–2016, aż 431 było skierowanych do chłopców. Stanowiło to ponad 100% tego typu komiksów z lat 2000–2009. Najpopularniejszą odmianą pozycji dla tej kategorii wiekowej ponownie były długie *shōneny* skupiające się na pojedynkach z wykorzystaniem supermocy, magii, niezwykłych technik walki oraz innych nietypowych zdolności. Trzy najpopularniejsze tytuły tego typu: *Bleach*, *Naruto* i *One Piece* wygenerowały 117 tomów, czyli 27% wszystkich pozycji dla chłopców. Oczywiście nie wyczerpywało to całego repertuaru historyjek obrazkowych dla tej grupy z lat 2010–2016. Wśród nich znalazły się również: horrory z elementami zagadek i tajemnic rodem z kryminałów takie jak: *Doubt* (4 tomy) i *Judge* (6); manga o koszykówce – *Kuroko's Basket* (17) czy komiks opowiadający o uczniach zawodowej szkoły rolniczej – *Silver Spoon* (13). *Seineny* ponownie były drugą najpopularniejszą kategorią wśród mang rozpowszechnianych w naszym kraju. W latach 2010–2016 wydano ich 326. Na trzecim miejscu znalazły się mangi *shōjo*. Łącznie ukazało się 226 tomów tego typu prac, co stanowi wzrost o 39% w stosunku do liczby pozycji z lat 2000–2009. Tematyka dziewczęcych mang zdawała się nie wykraczać poza ustalone schematy. Na rynku były dostępne romanse z elementami komediowymi, rozgrywane w realiach szkolnych – *Służąca przewodnicząca* (12 tomów) i *Ouran High School Host Club* (16) czy historie miłosne o związkach z wampirami – *Vampire Knight* (19) lub demonami – *Jak zostałam bóstwem!?* (18). Oprócz tego starano się wydawać: *mahō shōjo* – *Tokyo Mew Mew* (7); klasyki – *Klan Poe* (2), *Mój drogi bracie...* (1), *Było ich jedenascioro* (1) czy reinterpretacje zachodnich książek i baśni: *Rewolucja według Ludwika* (4), *Alicja w Krainie Serc* (6), *Alicja w Krainie Koniczyny. Walc Kota z Cheshire* (3). Ponadto niektóre horrory Junjiego Ito, przykładowo *Tomie* (2) czy *Miłosne cierpienia umarłych* (1) były pierwotnie rozpowszechniane w japońskich magazynach dla nastolatek. W okresie 2010–2016 ukazało się aż 155 pozycji *josei*, co niewątpliwie świadczy o przemianach na polskim rynku wydawniczym, zwłaszcza że w latach 2003–2005 i 2007–2009 w ręce czytelników trafiły zaledwie 23 tomy tego typu publikacji. Ponadto w okresie 2015–2016 ukazały się 3 tomy mang dla pełnoletnich odbiorców. Były to pornograficzne komiksy od Yumegari. W przypadku 1 pozycji nie udało się ostatecznie rozstrzygnąć, do jakiej grupy docelowej ją przypisać. Wynikło to z braku odpowiedniej ilości informacji w bazach mang oraz niemożności znalezienia jej w japońskojęzycznej części Internetu. Ze względu na religijno-biograficzny charakter *Spalonego różańca* postanowiono, że jego odbiorcami mogą być wszyscy, niezależnie od kryteriów wieku i płci.

Podsumowanie

Polski rynek mangi nieustannie rozwija się od 1996 r. W latach 1996–2016 próby publikacji komiksów japońskich podjęło się łącznie 19 wydawnictw: JPF, TM-Semic, Waneko, Mangaya, Egmont, Kasen, Saisha, Arashi, Mandragora, Hanami, Studio JG, Kultura Gniewu, Yumegari, Kotori, Edytor Drukarnia-Wydawnictwo, Taiga, Ringo Ame, Wydawnictwo Komiksowe i Dango. Podzielić je można na trzy grupy. Pierwszą stanowią oficyny typowo mangowe, np. JPF, Waneko, Studio JG czy Taiga. Drugą, firmy-efemerydy, takie jak Mangaya czy Arashi, które zaprzestały działalności po publikacji zaledwie jednego tytułu. Ostatnią stanowią oficyny rozpowszechniające komiksy z różnych stron świata, wzbogacające jedynie swoją ofertę o prace japońskich autorów, np. Egmont, Mandragora czy Kultura Gniewu. W 2016 r. publikowaniem mang trudniło się zaledwie 8 z nich: JPF, Waneko, Hanami, Studio JG, Yumegari, Kotori, Ringo Ame i Dango. Wśród powodów, dla których wydawcy zaprzestawali działalności w segmencie komiksu japońskiego można wymienić: dobór tytułów nietrafiających w gusta czytelników, nieprzemysłane strategie sprzedaży i promocji, kwestie finansowe czy całkowitą likwidację oficyny.

Funkcjonowanie mangi w Polsce początkowo było związane z emisją anime na ich podstawie w rodzimej telewizji. Sprzedaż tytułów, takich jak *Czarodziejka z Księżycy* czy *Dragon Ball* była napędzana poprzez kreskówki. Jednak publikowanie mang w związku z emisją animacji nie zawsze było gwarancją sukcesu wydawniczego, o czym świadczy opisany przypadek *Pokémon Adventures*. Starano się również eksperymentować i dostosowywać tytuły do potencjalnego wieku i płci odbiorców. Wraz z upływem czasu wykształciły się trzy największe oficyny, stanowiące trzon polskiego rynku wydawniczego: JPF, Studio JG i Waneko, w ofercie których można znaleźć bardzo różnorodne tytuły skierowane niemal do wszystkich oraz mniejsze firmy, specjalizujące się w pozycjach przeznaczonych do wybranych grup np. Hanami publikujące komiksy dla dojrzałych czytelników czy Kotori, rozpowszechniające głównie prace o charakterze homoerotycznym.

Mangi *shōnen*, opierające swe scenariusze na takich elementach jak: przygody, walki z wykorzystaniem supermocy, współpraca i siła przyjaźni stanowiły najpopularniejszą kategorię komiksów japońskich wydawanych w Polsce. W latach 1996–2016 opublikowano łącznie 786 tomów historyjek obrazkowych dla chłopców, co stanowiło 41% wszystkich mang, które ukazały się w naszym kraju (łącznie 1919). Do trzech najdłuższych tytułów tego okresu należały: *Naruto* Masashiego Kishimoto (73 tomy), *Bleach* Titego Kubo (45) oraz *One Piece* Eiichiro Ody (43). W przypadku dwóch ostatnich trzeba zaznaczyć, iż były one kontynuowane po 2016 r.

Komiksy *shōjo*, będące najczęściej pozycjami wpisującymi się w schematy licealnych romansów z elementami komediowymi bądź opowieściami o miłosnych związkach z istotami nadnaturalnymi, stanowiły trzecią najpopularniejszą kategorię mang wydawanych w Polsce. W latach 1996–2016 ukazało się ich łącznie 407, co stanowiło 21% całości. Cykle dla dziewcząt były też znacznie krótsze, niż tytuły dla chłopców. *Vampire Knight* Matsuri Hino, najdłuższa manga *shōjo* lat 1996–2016, liczyła 19 tomów, czyli zaledwie jeden więcej w stosunku do *Czarodziejki z Księżyca* Naoko Takeuchi, *Fushigi Yuugi* Yuu Watase, *X* grupy CLAMP czy *Ouran High School Host Club* Bisco Hatori.

Pomijając pozycje dla nastolatków płci męskiej, częściej od *shōjo* publikowano również *seineny*. Ukazało się łącznie 538 komiksów tego typu – 28%. Wydaje się to pewnym paradoksem, zwłaszcza że głównymi odbiorcami japońskich historyjek obrazkowych w Polsce są właśnie dziewczęta¹²⁹. Opublikowano 181 pozycji *josei* – 9% oraz 6 mang dla dorosłych (bez względu na płeć) i jedną dla nieokreślonej grupy odbiorców, co łącznie daje około 1% całości. Komiksów dla dzieci nie wydawano w ogóle.

Bibliografia (wybór)

- Alt M., *Czysty wymysł. Jak japońska popkultura podbiła świat*, przeł. D. Latoś, Kraków 2021.
- Axis Powers *Hetalia* #1, [on-line:] <https://alejakomiksu.com/komiks/8636/Axis-Powers-Hetalia-1/> – 19.10.2023.
- Ayako, [on-line:] https://waneko.pl/nasze-mangi/?manga_id=211 – 17.10.2023.
- Berndt J, Berndt E., *Magazines and Books: Changes in the Manga Market*, [w:] J. Berndt, *Manga: Medium, Kunst und Material*, Leipzig 2015, s. 227–239.
- Bolałek R., *Trzy pokolenia fanów mangi*, „Zeszyty Komiksowe” 2012, nr 13, s. 4–9.
- Boyd D.J., *Hollowed Out: Exhuming an Ethic of Hollowing in Tite Kubo's Bleach*, „Pacific Coast Philology” 2015, vol. 50, no. 2, special issue, s. 242–267.
- CLAMP, *X*, t. 1, dodruk, przeł. R. Rzepka, Olecko [brak możliwości ustalenia faktycznego roku wydania].
- Dango, *O nas*, [on-line:] <https://wydawnictwo-dango.pl/o-nas> – 22.10.2023.
- Dida, *Cutlass: The Times of Boys* – recenzja, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/10-cutlass-the-times-of-boys/rec/8> – 15.08.2023.

¹²⁹ Agnieszka Materne w badaniach nad mangą i anime w środowisku młodzieżowym (poisłując się ustaleniami francuskich badaczy) doszła do wniosków, że dziewczęca dominacja wśród osób czytających mangi wynika z faktu, iż na naszym rynku nie ma długich tradycji komiksowych. W świecie tworzonego przez mężczyzn i dla mężczyzn komiksu zachodniego, postacie żeńskie były zdegradowane do roli „ozdoby”, w wyniku czego czytelniczki nie mogły znaleźć w nich nic dla siebie, co sprawiło, iż zainteresowały się mangą. Zob. A. Materne, dz. cyt., s. 185.

- DuO, *Mon-Star Attack*, t. 1, przeł. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2005.
- Osiem Macek, fanpage projektu na Facebooku – post z dnia 23.03.2015, [on-line:] <https://www.facebook.com/osiemmacek/photos/a.423521634473003/423521467806353> – 19.10.2023.
- J.P.Fantastica, fanpage na Facebooku – post z dnia 30.03.2020, [on-line:] <https://www.facebook.com/J.P.Fantastica/posts/pfbid02ULiRKL4CeET7wmnbxJ-WQSd9hfQ1oeqJDZJovCqK2dCdmnTWqk7iKg5aBuL6MrPLfl> – 15.08.2023.
- Dango, fanpágina na Facebooku – post z dnia 16.10.2015, [on-line:] <https://www.facebook.com/WydawnictwoDango/photos/a.1653248004890877/1682947301920947/> – 22.10.2023.
- Dango, fanpage na Facebooku – post z dnia 5.09.2017, [on-line:] <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1963817317167276&set=a.1653248004890877> – 22.10.2023.
- Ringo Ame, fanpage na Facebooku, [on-line:] <https://www.facebook.com/WydawnictwoRingoAme> – 23.08.2023.
- Fereby, *Sailor Moon na antenie Polsatu i RTL 2*, „Kawaii. Wydanie Specjalne” 2003, nr 1, s. 58.
- Fujimaki T., *Kuroko's Basket*, t. 1–30, przeł. M. Haberka, K. Szafarz, J. Świdorski i in., Warszawa 2014–2018.
- gentle monster, *Vagabond – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/35-vagabond/rec/198> – 20.08.2023.
- Grisznak, *6000, tom 1 – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/4545-6000/tomy/1453/rec/735> – 23.08.2023.
- Grisznak, *Drakuun – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/106-drakuun/rec/40> – 15.08.2023.
- Grisznak, *Nuku Nuku – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/12-nuku-nuku/rec/10> – 18.08.2023.
- Grisznak, *Spalony różaniec – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/4091-spalony-rozaniec/rec/505> – 18.09.2023.
- Grisznak, *Wydawnictwo Taiga zawiesza działalność*, [on-line:] <https://tanuki.pl/news/1794> – 23.08.2023].
- Hachiko25, *Zapowiedzi wydawnictwa Kotori*, [on-line:] https://anime.com.pl/Zapowiedzi_wydawnictwa_Kotori,news,read,6438.html – 7.09.2023.
- Hanami, [on-line:] <https://wydawnictwo.hanami.pl/> – 21.08.2023.
- Hanami, *publikacje*, [on-line:] <https://wydawnictwo.hanami.pl/ksiazki.php> – 21.08.2023.
- Hino M., *Vampire Knight*, t. 1–19, przeł. M. Malinowska, A. Watanuki, K. Watanuki i in., Warszawa 2009–2014.
- Ikeda R., *Aż do nieba. Tajemnicza historia Polski*, t. 1, przeł. S. Yasuda, B. Druć, Olecko 1996.
- Ikeda R., *Róża Wersalu*, t. 1–3, przeł. M. Żmijewski, Mierzyn 2016–2017.
- Ingulsrud J.E., Allen K., *Reading Japan Cool. Patterns of Manga Literacy and Discourse*, Lexington Books, Lanham 2009.

- Irin, *Brzoskwinia – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/69-brzoskwinia/rec/52> – 18.08.2023.
- Joe, *Saisha kończy działalność*, [on-line:] https://anime.com.pl/Saisha_konczy_dzialalnosc,news,read,2818.html – 15.08.2023.
- Kishimoto M., *Naruto*, t. 1–72, przeł. R. Rzepka, Olecko, Mierzyn 2003–2015.
- Kishimoto M., *Naruto. Siódmy Hokage i Księżyc Szkarłatnego Kwiatu*, przeł. R. Rzepka, Mierzyn 2016.
- Kobiety*, Kultura Gniewu, [on-line:] <https://kultura.com.pl/kultura-gniewu/98-kobiety.html> – 22.10.2023.
- Kusaka H., Mato, *Pokémon Adventures*, z. 1–4, przeł. R. Rzepka, Olecko 2001.
- Leszczyński G., Rycerz, *blazen, szaleniec. Literackie strategie „męskiego dyskursu” w prozie dla młodych czytelników*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” 2011, t. 11, s. 56–74.
- Mandragora*, [on-line:] <https://artkomiks.pl/wydawca/mandragora> – 12.08.2024.
- Materne A., *Fenomen mangi i anime w środowisku młodzieży. Studium dyfuzji kultur*, Kraków 2019.
- Michio, *Detektyw któremu nie wyszło*, „Kawaii” 2004, nr 5, s. 14.
- Milky D.J., Love C., Kujiradou M., *Princess Ai*, t. 1, przeł. K. Demusiak, Wesoła 2005.
- moshi_moshi, *Wydawnictwo Taiga – drapieżne początki*, [on-line:] <https://tanuki.pl/news/274> – 23.08.2023.
- Obajtek G., *Rynek mangi w Polsce na przykładzie działalności wydawnictwa Waneko*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, t. 16, s. 177–193.
- Olkusz K., *Romans paranormalny*, „Zagadnienia Rodzajów Literackich” 2016, t. 59, nr 1, s. 104–110.
- Ostrowska M., *Problemy rynku mangi w Polsce*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2013, nr 1, s. 69–88.
- Pottero, *Czarodziejka z Księżyca, tom 1 – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/45-czarodziejka-z-ksiezycy/tomy/460/rec/142> – 12.08.2024.
- Pottero, *Wild Rock – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/36-wild-rock/rec/96> – 15.08.2023.
- Reczulski Ł., *Narodziny i rozkwit Polskiej Rzeczypospolitej Mangowej*, Łódź 2023.
- Reklama Ai no Kusabi, „Kawaii” 2003, nr 2, s. 55.
- Ringo Ame, *Archiwum miesięczne: styczeń 2014*, [on-line:] <https://web.archive.org/web/20140511183449/http://ringoame.pl/2014/01> – 23.08.2023.
- Saito K., *Magic, Shōjo, and Metamorphosis: Magical Girl Anime and the Challenges of Changing Gender Identities in Japanese Society*, „The Journal of Asian Studies” 2014, vol. 73, no. 1, s. 143–164.
- Sakurai U., *Starszy Pan i kot*, t. 1, przeł. A. Wrzesiak, Warszawa 2021.
- Samotny Wilk i Szczenię*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/34-samotny-wilk-i-szczenie> – 20.08.2023.
- Schleicher S., *SDCC’10: 2010 Eisner Award Winners*, Major Spoilers, 24.07.2010,

- [on-line:] <https://majorspoilers.com/2010/07/24/sdcc10-2010-eisner-award-winners> – 22.10.2023.
- Shamoon D., *Revolutionary Romance: The Rose of Versailles and the Transformation of Shōjo Manga*, „Mechademia” 2007, vol. 2, s. 3–17.
- Sutkowska A., *Tworzenie mangi w Polsce*, [w:] *Chińskie bajki. Fandom mangi i anime w Polsce*, red. D. Brzostek, A. Kobus, K. Marak, M. Markocki, Toruń 2019, s. 37–69.
- Takeuchi N., *Czarodziejka z Księżycy*, t. 1–18, przeł. E. Bańkowska, S. Yasuda, R. Korzeniowski i in., Olecko 1997–1999.
- Tanemura A., *Kamikaze Kaito Jeanne*, t. 1–7, przeł. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2003–2005.
- Tatsumi Y., *Życie. Powieść graficzna*, przeł. K. Ułiszewski, Warszawa 2014.
- Teukros, *Appleseed – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/94-appleseed/rec/797> – 15.08.2023.
- Wiewiór, *Gunsmith Cats – recenzja*, [on-line:] <https://manga.tanuki.pl/strony/manga/71-gunsmith-cats/rec/19> – 18.08.2023.
- Witchcraft*, [on-line:] <https://alejakomiksu.com/komiks/15785/Witchcraft/> – 23.08.2023.
- Witkowska E., *Komiks japoński w Polsce. Historia i kontrowersje*, Toruń 2012.
- Woszczak R., *Osamu Tezuka w Polsce – popularność i znaczenie twórczości „boga mangi” na polskim rynku*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2021, z. 20, s. 223–234.
- YumegariPL, *Wydawnictwo Yumegari – powitanie i zapowiedzi*, [on-line:] https://anime.com.pl/Wydawnictwo_Yumegari_-_powitanie_i_zapowiedzi,news,read,6444.html – 23.08.2023.
- Zapała M., *Polski rynek komiksowy w latach 1989–2010*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2013, t. 56, nr 2, s. 204–237.
- Zapowiedzi Egmontu na 2023 rok*, Paradoks.net.pl, 24.09.2022, [on-line:] <https://paradoks.net.pl/read/43922-zapowiedzi-egmontu-na-2023-rok> – 23.11.2025.
- Zaremba-Penk J., *Ikonografia mangi. Wpływ tradycji rodzimej i zachodnich twórców na wybranych japońskich artystów mangowych*, Bydgoszcz 2019.

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza obecności japońskich komiksów na polskim rynku wydawniczym w latach 1996–2016. Tekst koncentruje się na mangach *shōnen* (komiksy dla chłopców) i *shōjo* (komiksy dla dziewczyn). W artykule przedstawiono po krótku dzieje komiksu japońskiego w Polsce, omówiono cechy charakterystyczne publikacji skierowanych do wymienionych grup, jak również kryteria płci i wieku stosowane przez japońskie oficyny do kategoryzowania swoich publikacji.

Słowa kluczowe: manga, komiks japoński, polski rynek wydawniczy, komiksy dla nastolatków

Shōnen and *shōjo* manga on the Polish publishing market
in the years 1996–2016

Abstract

The aim of the article is to analyze the presence of Japanese comics in the Polish publishing market from 1996 to 2016. The text focuses on *shōnen* (comics for boys) and *shōjo* (comics for girls) mangas. The article briefly presents the history of Japanese comics in Poland, discusses the characteristics of publications targeted at the aforementioned groups, and examines the gender and age criteria used by Japanese publishers to categorize their publications.

Keywords: manga, Japanese comics, Polish publishing market, Teen comic books